

Fåglar ² 2007

Bohuslän

Två nya arter för landskapet
Första lärkfalkshäckningen • Fler toppskarvshäckningar
Svarthakad buskskvätta i Bohuslän
Övervintrande roskarlar
Hägern och skäggdoppingen som häckfåglar

Fåglar i Bohuslän

ges ut av Bohusläns Ornitologiska Förening (BohOF) och utkommer med två nummer per år. Innehållet i det första numret under året utgörs främst av en sammanställning av intressantare fågelobservationer som gjorts under det senast föregående året. Nummer två innehåller artiklar om fåglar, fågelskådare och fågellokaler i Bohuslän.

BohOF grundades år 1998. Föreningens syfte är att stimulera intresset för och kunskapen om fågellivet i Bohuslän, samt att agera i fågelsskyddsfrågor inom landskapet. Varje år anordnas ett antal möten, föredrag, exkursioner, studiecirkel och resor för medlemmar och andra intresserade.

Medlemsavgiften (som inkluderar *Fåglar i Bohuslän* och två medlemsblad per år) för 2008 är 150 kr, för juniorer 50 kr och för familjemedlemmar 50 kr. Beloppet sätts lämpligen in på postgiro 169 55 43–7, och glöm inte att ange namn, adress och gärna telefonnummer. Dekaler med BohOF:s märke kostar 20 kr. Äldre fågelrapporter från fågelåren 1998–2006 finns fortfarande att köpa; är du intresserad så hör av dig till Kenneth Johansson (tel nr på sidan 43).

På BohOF:s hemsida **www.bohof.com** finns information om föreningen och fågelskådande i Bohuslän, samt flera intressanta länkar. Uppgifter om aktuella fågelobservationer på Västkusten finns på **www.kustobsar.se**

Namn, adresser och telefonnummer till BohOF:s styrelsemedlemmar, kommunombud och rapportmottagare återfinns på sidan 43.

Innehåll

Nya arter för Bohuslän: amerikansk bläsand och kaspisk trut	4
Kort & gott: toppskarv, lärkfalk och lappuggla	6
Svarthakad buskskvätta i Bohuslän	9
Övervintrande roskarlar	19
Ringmärkningen på Industriängarna 2006	24
Hägern som häckfågel i Bohuslän	29
Skäggdoppingen som häckfågel i Bohuslän	33
Artrallyt januari 2006	37
En grönsaksjägares vedermödor – del två	39
BohOF:s styrelse och kommunombud	43

Omslag. *Tofsmes vid Sigelhult i Uddevalla. Foto: Elvor Ohlin.*

Baksida. *Större eller mindre korsnäbb vid Fridhem på Hisingen. Foto: Hans Falklind.*

Förord

Är man van vid Bohusläns fågelliv blir det ibland en nästan chockartad upplevelse att möta art- och individriktigheten på en del lokaler i andra delar av södra Sverige. Slättsjöarterna är av naturliga skäl dåligt representerade i Bohuslän. Antalet rastande vadare är för det mesta ganska måttligt, och observationer av lite sällsyntare rovfåglar få. De sibiriska tättingar som årligen påträffas längs Ostkusten är mycket ovanliga här, och när det gäller de sällsyntare arterna har ytterst få påträffats i Bohuslän. Och så vidare.

Men vad är det då som är unikt för Bohuslän i fågelväg? Ja, vi kan ju åtminstone konstatera att landskapet har de största mängderna toppskarv och oftast flest lunnefågelfynd i landet. Ingen annanstans övervintrar så många skärsnäppor och roskarlar. Tack vare Kåre Ström har vi flest fynd av stormsvala. För närvarande har Bohuslän också flest fynd av rosenmå, ismå och spetsbergsgrissl. Ljusbukig prutgå bör vi också vara bäst på, och tygeltärna är vi fortfarande ensamma om. (Och tråkigt nog lär inga andra landskap kunna ”hänga in” en garfågel: landets enda godtagna historiska fynd av arten är från 18 december 1783, då Linnés lärjunge Anders Dahl såg en dyka vid Mollösunds brygga.)

Sanningen är väl att man blir hemmablind. Bohuslän *är* inte tråkigare i fågelhänseende än andra svenska landskap. Det förefaller nog bara vara på det sättet ibland, och man behöver ju inte nödvändigtvis jämföra med Öland eller Skåne. I vilket fall som helst så kan man i varje årsrapport konstatera att det ses en hel del roliga arter i Bohuslän, och intresset för landskapets fåglar tycks från icke-bohusläningarnas sida öka hela tiden. Man kan inte ta fel på den förtjusning som många från andra delar av Sverige visar då de kommer i kontakt med havsbandets fåglar. Bohuslän har ju till skillnad mot Halland, Skåne och Öland dessutom en riktig skärgård. Vi kan nog vara nöjda med landskapet vi bor och skådar i, trots allt.

Redaktionsarbetet har utförts av undertecknad, och det avslutande datorarbetet inför tryckningen av Matti Åhlund (stort tack, Matti!). Till sist ett stort tack till alla som bidragit med artiklar och foton till detta nummer. Följ gärna Sussie Carlströms exempel och skriv en artikel till nästa nummer!

Tjärnö 6 november 2007

Ingemar Åhlund

Tel 0704-50 86 25

E-post: ing_ahlund@hotmail.com

Nya arter för Bohuslän

Amerikansk bläsand i Torslandaviken, Hisingen 5–11 juli 2007

Det är den 5 juli och sommarstiltje i fågelvärlden, men det är en varm och fin morgon, så jag tar en tur ut till Torslandaviken. Jag börjar med att leta efter vadare ute på muddertippen. Några strandpipare och en del Tringa-vadare födosöker i det grunda vattnet, men i övrigt ser jag inget uppseendeväckande. Skogssnäpporna drar redan söderut. Jag kör runt för att ta en titt längst in i Karholmsdammen också.

Från grusplanen spanar jag med tuben över viken mot vadarstranden på andra sidan. Klockan är tio och några bläsänder putsar sig lojt i förmiddagsvärmen. Få se nu, fyra hanar och en hona, men hur är det med den sjätte bläsanden? Den avviker klart från de andra med sina kallare, gråare nyanser utan det där varmt kastanjebruna som är så typiskt för bläsänder. Huvudet är ganska ljust, enfärgat grått, och har ett lite mörkare fält kring ögat med en svag grön nyans. Jo, det måste vara en amerikansk bläsand!

*Amerikanska bläsanden ser ner på gräsand i Torslandaviken 8 juli 2007.
Foto: Stefan Svanberg.*

Jag skyndar tillbaka till bilen och jämför med fågelboken. Allt verkar stämma. Nu borde någon mer få se fågeln. Tyvärr lyckas jag inte nå någon annan skådare med mobilen. Men jag chansar och kör tillbaka till muddertippen där jag tidigare stött på Roger Eskilsson. Han är just på väg hem igen, men jag lyckas få stopp på honom med några ilskna tutningar. Vi kör båda tillbaka till Karholmsdammen, och som väl är ligger bläsänderna kvar. Vi enas om att alla karaktärer stämmer. Roger kontakter några andra skådare och så småningom kommer fler personer till platsen.

Enligt *Fågelguiden* ska den amerikanska bläsanden ha lysande vita armhålor, medan vår europeiska bläsand har ljusgråa. Vår fågel ligger lugnt och putsar sig, men efter nästan en timmes väntan lyfter den äntligen på vingarna. Armhålor är lysande vita! Nu råder det inte längre någon tvekan om artbestämningen. Det är en gammal hane som påbörjat sin ruggning. Fågeln blir utlarmad och så småningom också fotograferad. Många skådare från när och fjärran hann se den, eftersom den stannade fram till den 11 juli.

Bo Brinkhoff

Anm. Fler foton av den amerikanska bläsanden finns på Svalan, dvs www.artportalen.se/birds

Kaspisk trut vid Ersdalen, Hönö 10 augusti 2003

Rolf Andersson hittade en död ringmärkt ungtrut vid Ersdalen, Hönö, Öckerö kommun 10 augusti 2003. Fågeln gick inte att artbestämma eftersom den var illa åtgången, men när svaret kom från Ringmärkningscentralen stod det klart att landskapet hade fått en ny art: det var en 1K kaspisk trut, ringmärkt som bounge i Krakow, Polen 1 juni 2003, dvs 70 dagar innan den hittades död på Hönö.

Den före detta rasen *cachinnans* har rapporterats vid ett par tillfällen från Bohuslän, men inget av fynden har godkänts. Det krävdes alltså en död fågel för att vi skulle få in arten på bohuslistan. Artbestämningen av kaspisk trut (och medelhavstrut) är minst sagt besvärlig, och det är förmodligen få bohusskådare som känner något större självförtroende när det gäller att bestämma de här ”nya” trutarterna. Antingen får vi försöka plugga in karaktärerna ordentligt, eller också ta hjälp av någon av de trutexperter som finns i Sverige. Eller varför inte båda delarna. Det är mer än troligt att kaspisk trut och medelhavstrut förekommer i landskapet åtminstone då och då, och den bästa tiden att leta efter dem borde vara under augusti–oktober.

Kort & gott

Fler toppskarvshäckningar

Ett par år in på det nya millenniet började flera bohusskådare spekulera om när toppskarven skulle påträffas häckande i landskapet. Arten sågs allt oftare och i allt större antal på lämpliga lokaler, och det kändes som om den mycket väl skulle kunna ”slå till” när som helst. Den 2 juni 2004 hittade så Tommy Järås och Jan Bergquist ett bo med två nykläckta ungar och ett ägg på Soteskär i Sotenäs kommun. Boet var beläget i en storskarvskoloni. Häckplatsen blev aldrig kontrollerad under 2005–2006, men 5 juni 2007 gjorde Tommy Järås och Matti Åhlund ett återbesök. Tre toppskarvsbon hittades under stenblock i en del av storskarvskolonin. Ett bo hade två stora dunungar som kunde ringmärkas, en kull var oåtkomlig och ett tredje bo hade små ungar. Detta var första gången som toppskarv ringmärkts i Sverige. Enligt Ringmärkningscentralen har därmed 349 olika fågelarter märkts i landet.

Tommy Järås lyckades ringmärka två av toppskarvsungarna. De blev därmed de första toppskarvarna som märkts i Sverige! Foto: Matti Åhlund.

Första lärkfalkshäckningen i Bohuslän

Bengt Wiklund och jag hade länge funderat på om inte stränderna vid Södra Kornsjön kunde vara fina lärkfalksbiotoper. Men från den 6 juli 2003 behövde vi inte fundera längre. Under en kanottur på sjön fick vi bevittna hur ett lärkfalkspar mycket irriterat föste en duvhök från land ut över sjön. Det var inga lätta sekunder för duvhöken, för i "hasorna" hade den redan två uppretade kråkor. Denna upplevelse resulterade senare i att vi fann boet, som låg på dalslandssidan, och kunde ringmärka två ungar den 24 juli 2003. De två följande åren fanns inte lärkfalkarna i området, men 2006 häckade de här igen. Vi fann dock inte boet detta år, vilket troligen berodde på att det var beläget i en tät grantopp. År 2007 lyckades jag efter flera besök och ganska många timmars spaning lokalisera lärkfalkarna till ett begränsat område, och den 25 juli var det dags att leta upp häckningsträdet och ringmärka ungar. Boet var beläget i en liten tall ca 30 m in på bohuslänskt "territorium" och däri fanns en unge.

Gustaw Zakariasson (Foto: Bengt Wiklund)

Lappuggla norr om Uddevalla

När Frank Carlsson tog sin vanliga joggingrunda på en slinga norr om Uddevalla den 25 november 2006 så fick han syn på en stor uggla. Fågeln flög inte sin väg, utan satt lugnt kvar uppe i sitt träd och iakttog honom då han sprang förbi. Frank hade aldrig sett någon liknande fågel i trakten förut, och undrade vad det kunde vara för art.

Lappugglan i transportlådan inför färden till Fågelcentralen. Foto: Frank Carlsson.

Den 15 februari 2007 joggade han förbi samma plats, och fick då se ugglan hänga i ena benet från en taggtråd. Fågeln vred på huvudet och flaxade, men satt fast. Den verkade illa därän. Frank åkte hem och hämtade en låda, och när han kom tillbaka tog han loss ugglan och satte den på marken, varefter han placerade lådan över fågeln. Åter hemkommen ringde han polisen, som gav honom telefonnumret till en fågelkunnig person i Trollhättan. Denne kunde inte artbestämma ugglan, men rekommenderade Frank att ringa Fågelcentralen.

Nästa morgon hämtade Frank ugglan, som varit kvar på platsen med lådan som skydd, och körde den till Tullare Hög på Hisingen. Tommy Järås på Fågelcentralen tog emot, och när han öppnade lådan fick han en rejäl överraskning: det var en lappuggla! Tommy lyfte upp ugglan ur lådan, och lade efter en kort undersökning tillbaka den för att ringa en veterinär. Tråkigt nog var fågeln död när han kom tillbaka.

Arten är mycket sällsynt i Bohuslän, blott tre fynd hade gjorts innan det ovan: 1 dött ex Gustavsberg, Uddevalla i mars 1881, 1 ex Svankällan, Hisingen 2–6 mars 1990 och 1 ex Galtö, Tanum 4–6 augusti 2000.

Svarthakad buskskvätta i Bohuslän

Ingemar Åhlund

Innan 2000-talet anlände med buller och bång var svarthakad buskskvätta en riktig raritet i Bohuslän. Man skulle nästan kunna tro att arten uppskattade millennieskiftet, eftersom den varit årlig ända sedan dess. En kortfattad översikt av förekomsten i landskapet gjordes så sent som i nr 1/2006 av Fåglar i Bohuslän, men arten är så intressant att man (läs: jag) gärna vill skriva mer utförligt om den. I slutet av artikeln finns också några tips om hur man avgör om en svarthakad buskskvätta tillhör den västliga eller östliga rasgruppen, något som ägnats allt mer uppmärksamhet de senaste åren.

Magnus Hellström var vänlig nog att granska två utkast till den här artikeln, och han rådde mig bl a att behandla de västliga och östliga rasgrupperna separat, vilket jag också har gjort. Hans motivering till detta är så klagande att jag vill citera den här: ”Tänk på att de västliga respektive östliga gentemot varandra uppträder som goda arter (därtill med radikalt skilda utbredningsområden, flyttmönster, fenologi, ruggning mm). Alla analyser som slår ihop formerna blir svårtolkade och tappar i värde. För Bohuslän del är det ju främst de västliga som är aktuella och intressanta – ni befinner er ju nära det egentliga utbredningsområdet för dessa. De östliga är intressanta ur ett annat perspektiv, men när det gäller en eventuell framtida etablering på svenska västkusten så stör egentligen bara de östliga fåglarna analysen.”

De olika rasernas utbredning

Av de åtta europeiska och asiatiska raserna kan sex stycken komma ifråga som besökare i Europa. *Saxicola torquatus rubicola* återfinns häckande i nordvästra Afrika, västra och södra Europa österut till centrala Turkiet och de östra stränderna av Svarta havet. *S. t. hibernans* finns på de Brittiska öarna samt fläckvis på Iberiska halvöns västkust, Bretagne och i sydvästra Norge. *S. t. armenicus* häckar i södra Kaukasus samt i de bergiga delarna av Iran, medan *S. t. variegatus* håller till väst och nordväst om Kaspiska havet, söderut till de östra delarna av Kaukasus. *S. t. maurus* häckar från de östra delarna av europeiska Ryssland och vidare i stora delar av Sibirien österut till Baikalregionen och söderut till Altai, norra Afghanistan och Iran. *S. t. stejnegeri* avlöser *maurus* österut i Ryssland, Mongoliet och norra Kina till Ochotska havet och Japan (Cramp et al 1988, Urquhart 2002).

Man brukar ordna de sex raserna som nämnts ovan i tre undergrupper: *rubicola/hibernans*, *armenicus/variegatus* och *maurus/stejnegeri*, och det verkar som om blandhäckningar mellan de här tre grupperna är mycket ovanliga. Vissa systematiker har rekommenderat att undergrupperna *rubicola/hibernans* och

Västlig svarthakad buskskvätta, hona, Rörö 14 oktober 2001.
Foto: Magnus Unger.

maurus/stejnegeri ska betraktas som var sin art, en västlig (den förstnämnda) respektive en östlig (den sistnämnda). Undergruppen *armenicus/variegatus* har inte studerats i samma utsträckning, men anses vanligen stå den sibiriska rasgruppen närmast. Det är dock möjligt att den med tiden kan komma att räknas som en egen art. SOF har hittills inte erkänt någon av de här uppdelningarna. Att säkert avgöra om en enskild individ har sitt ursprung i *rubicola* eller *hibernans* är praktiskt taget omöjligt, och samma sak gäller för *maurus* gentemot *stejnegeri*. Se vidare i faktarutan om rasbestämning nedan!

Flyttning

De nordliga populationerna av *rubicola* flyttar främst till Väst- och Sydeuropa under vintern, medan de andra i likhet med *hibernans* i stort sett är stannfåglar. Den lilla norska populationen är dock bara delvis stannfåglar. Ett exempel på detta är den unga hane som märktes vid Lista i sydligaste Norge i augusti 2000, som sedan höll till vid Halmstad under en längre period i februari 2002. Senare samma vår var den tillbaka på Lista och häckade.

Undergruppen *maurus/stejnegeri* övervintrar främst i södra Asien; en mindre del av fåglarna återfinns vintertid på den Arabiska halvön och i Östafrika.

Häckningsförekomst i grannländerna

Västlig rasgrupp

Det första danska häckningsfyndet gjordes 1942. Fåglar från den västliga rasgruppen har häckat årligen i Danmark sedan 1992, och efter år 2000 beräknades det totala antalet häckande par ligga kring 40–50 under de bästa åren. Flertalet par återfinns längs den mellersta delen av den danska västkusten. De danska häckfåglarna anses tillhöra rasen *rubicola*, medan de som årligen övervintrar längs Jyllands västkust anses tillhöra *hibernans*.

I Norge etablerade sig den västliga svarthakade buskskvättan på Vestlandet under 1973 eller 1974, och i slutet av det årtiondet beräknades beståndet uppgå till 50–100 par. De norska fåglarna härrör säkerligen från Storbritannien (och anses tillhöra rasen *S. t. hibernans*), som har ett gott och ökande bestånd. Den norska populationen försvann troligen 1980, varefter endast sporadiska häckningar ägde rum under 1990-talet. Efter millennieskiftet har beståndet åter visat en positiv utveckling. Kalla vintrar reducerar eller slår ut beståndet, varefter området av allt att döma åter koloniserar av brittiska fåglar.

Ett par häckade i Lettland under 2007, vilket utgjorde den första konstaterade häckningen i det landet. Jag har inte hittat några häckningsuppgifter från Finland, Estland eller Litauen.

Östlig rasgrupp

De enda häckningsuppgifter jag hittat är från Finland och gäller 2 par tillhörande rasen *S. t. maurus* som under 1992 häckade framgångsrikt vid Kuusamo i nordöstra delen av landet. Några fler häckningar tycks inte ha skett, men fåglar har setts i området då och då även efter 1992. Denna mycket begränsade finska förekomst kan väl ses som en nordvästlig utpost för den östliga rasgruppen.

Förekomst i Sverige

Västlig rasgrupp

Första fyndet i landet gjordes i Skåne 1851, varefter fåglar från denna rasgrupp påträffades blott fem gånger fram till 1957. Från och med 1958 har sedan fynd gjorts årligen. Antalet fåglar under perioden 1985–2006 har varierat mellan 8 ex (1986) och 32 ex (2001; detta år kom toppnoteringen även för Bohuslän – se nedan). Någonstans mellan 80–90% av fynden är gjorda under föråret (jämför med östlig rasgrupp i nästa stycke!). Alla fåglar har inte rasbestämts; i siffrorna ingår alltså även ej rasbestämda fåglar.

Första häckningen ägde rum i Skåne år 2000. Därefter har häckning också konstaterats i Västergötland 2004 och i Skåne 2006–2007. Vid ett par tillfällen har dessutom hanar samhäckat med honor av vår vanliga buskskvätta.

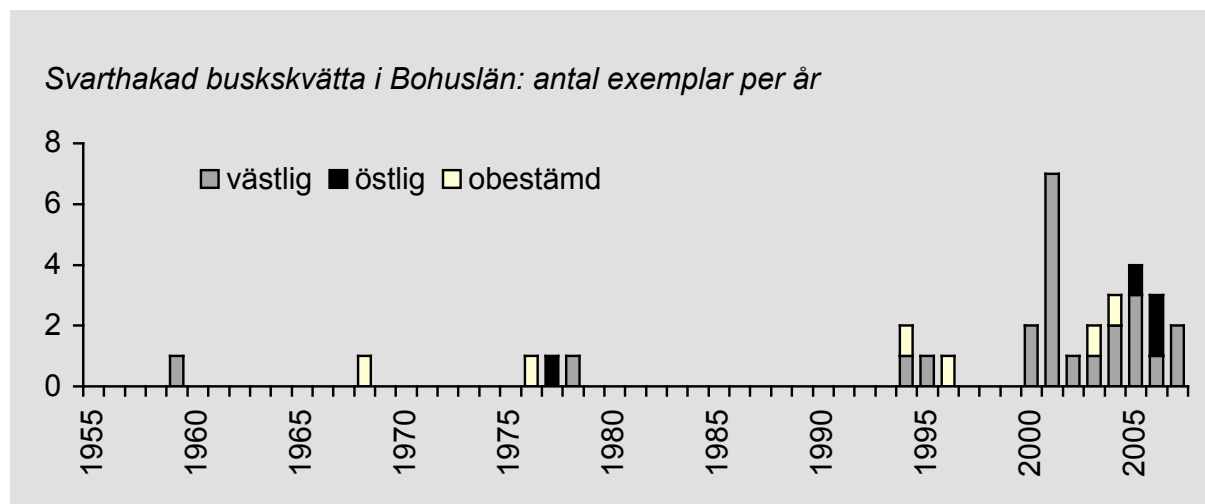
Östlig rasgrupp

Första fyndet gjordes 1965, nästa kom tio år senare, varefter fåglar från denna rasgrupp iakttagits årligen, med undantag av 1986. Antalet har varierat mellan 1–15 ex per år. De östliga fåglarna ses främst under hösten: dubbelt så många exemplar har påträffats under efteråret jämfört med våren. Deras förekomst här höstetid anses bero på s k omvänd flyttning. På våren har flest fynd gjorts i den andra majdekaden (*dekad*=tiodagarsperiod), medan höstens topp är i den andra oktoberdekaden. Flera östliga fåglar döljer sig säkerligen bland de svarthakade som inte rasbestämts, i synnerhet bland höstfynden.

Artens förekomst i Bohuslän

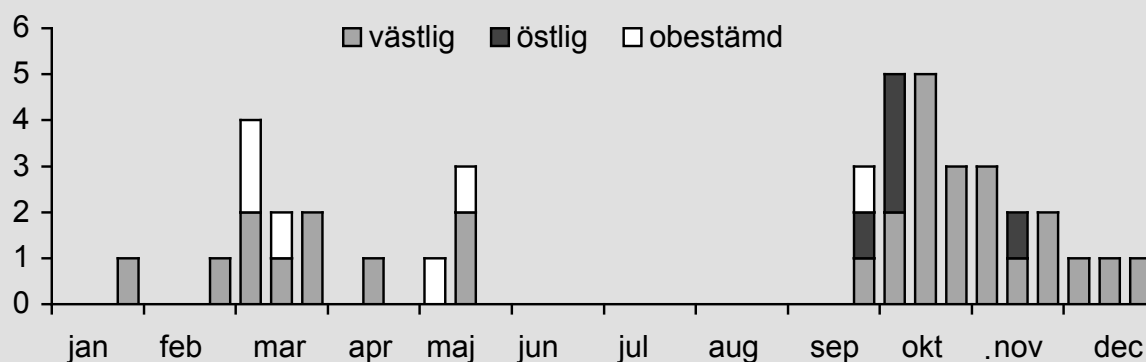
Västlig rasgrupp

Det första fyndet i landskapet gjordes vid Skarvik på Hisingen 28 februari 1959, då en hona uppehöll sig på platsen i två dagar. Nästa fynd kom 10 mars 1968, när en hane sågs på Hälsö i Öckerö kommun. Ett fynd vardera gjordes sedan under 1976 och 1978, varefter det dröjde hela 16 år innan nästa svarthakade buskskvätta upptäcktes (jämför med den norska nedgången fr o m 1980!). En treårsperiod med årliga fynd följde nu: 1994 (2 fynd/ex), 1995 (1) och 1996 (1). Sedan kom tre år utan observationer, och därefter inleddes den fina sviten med årliga fynd under 2000–2007 (vilket också sammanfaller med den norska ökningen!)

År 2001 sticker ut en hel del, eftersom hela 6 fynd (7 ex) gjordes då: 1 ex 21–22 januari och sedan 6 ex under den korta tidsperioden 6–14 oktober – en formlig invasion! (Ytterligare tre fåglar rapporterades under 2001, nämligen 1 ex 7 april och 1 ex vardera 13 och 14 oktober, men dessa fynd saknade raritetsrapport.) Under perioden 2002–2007 har sedan mellan 1–3 ex setts per år. Det totala antalet fynd i landskapet av fåglar tillhörande den *västliga* rasgruppen ligger på 22 (23 ex); därutöver har 6 ex setts som inte rasbestämts säkert. De senare sågs 1968, 1976, 1994, 1996, 2003 och 2004.

Svarthakad buskskvätta i Bohuslän: antal exemplar per tiodagarsperiod

Fåglar ur den västliga rasgruppen har påträffats under årets samtliga månader utom juni, juli och augusti. Än så länge saknas alltså godkända fynd under perioden 16 maj–20 september. Totalt har 9 ex setts under januari–maj och 14 under september–december. Under perioden 1959–1996 sågs 4 ex under februari–maj men inga under september–november, medan det under perioden 2000–2007 sågs 5 ex under januari–maj och 14 ex under september–december. Antalet höstfynd har alltså närmast exploderat under den senaste åttaårsperioden. Månadsfördelningen hos de 6 ej rasbestämda fåglarna är mars 3, maj 2 och september 1.

Materialet är litet, men man kan utan svårighet utläsa att mars, mitten av maj och slutet av september–november utgör de perioder då flest västliga svarthakade buskskvättor setts i Bohuslän, med en tydlig övervikt för just oktober (de många fynden i oktober 2001 gör givetvis att den månaden får en extra uttalad topp i statistiken). I landet som helhet har däremot betydligt fler västliga svarthakade buskskvättor setts under april–maj än under oktober. Orsaken till detta kan man bara spekulera om: kanske nås Bohuslän under hösten av jämförelsevis fler (1K?) fåglar tillhörande rasen *S. t. hibernans* (från Norge?) än landet i övrigt?

Två vinterfynd har gjorts: 1 hona som fanns kvar t o m 27 december 2000 och 1 hane som sågs 21–22 januari 2001. Kanske var det den rekordmilda hösten och förvintern 2000 som gjorde att dessa två individer fanns kvar vid denna tidpunkt. Ett fynd finns också från 28 februari–1 mars 1959, vilket alltså var det första för Bohuslän. När det gäller den här arten så får väl detta snarare betraktas som ett vårfynd än ett vinterfynd.

Samtliga fynd har gjorts vid kusten, flertalet dessutom i havsbandet. Det är kanske symptomatiskt att ”inlandskommunerna” Lilla Edet, Munkedal och Stenungsund saknar fynd helt; mer förvånande är att detta även gäller Lysekil och Kungälv. Uddevalla kan naturligtvis enligt samma synsätt också betraktas som en inlandskommun, men det är värt att notera att de tre fynden där gjordes i närheten av innerfjordarna. Sannolikt speglar denna fyndbild ganska väl artens faktiska uppträdande i landskapet, även om man naturligtvis inte kan utesluta att

Östlig svarthakad buskskvätta ("vitgumpad buskskvätta"), honfärgad, Ursholmen 3 oktober 2006. Foto: Matti Åhlund.

vi missat en del svarthakade buskskvättor i inlandet. Våra kustlokaler, som ofta är lämpliga för arten, besöks säkerligen långt oftare än motsvarande lokaler i inlandet.

Kommunligan är som följer (västliga fåglar): Öckerö kommun 5 ex, Sotenäs 4, Tanum 4, Strömstad 3, Uddevalla 3, Tjörn 2, Orust 1 och Hisingen 1. De ej rasbestämda fåglarnas fördelning är Orust 2, Sotenäs 1, Uddevalla 1, Öckerö 1 och Hisingen 1.

När det gäller enskilda lokaler med mer än ett fynd så ser det ut så här: Rörö 4 ex, Ramsvikslandet 4, Mollön i Uddevalla 2 och Kile på Syd-Koster likaledes 2.

Rörö och kanske framför allt Ramsvikslandet besöks som bekant av många fågelskådare, och detta kan kanske delvis förklara mängden fynd på lokalerna ifråga. Samtidigt får man inte glömma att de två lokalerna ligger mycket strategiskt till vid kusten, och att de rymmer stora områden med just den typ av miljöer som den svarthakade buskskvättan verkar föredra.

Flertalet fåglar har setts i öppen ängs- eller hedmark alldeles vid kusten, ofta i ganska typiska buskskvättemarker. Av de 23 exemplaren har 15 rapporterats som hanar och 8 som honor. Blott fyra fåglar har åldersbestämts (vilket inte är så konstigt, då detta är svårt): 3 adulta (vårfynd) och 1 1K (höstfynd), samtliga hanar. Jag har ingen möjlighet att avgöra hur tillförlitliga dessa åldersbestämningar är. Utav de sex ej rasbestämda exemplaren har 4 rapporterats som hanar, 1 som hona och 1 som trolig hona.

Vid ett enda tillfälle har två fåglar setts tillsammans: en hane och en hona uppehöll sig i Tjurpannans naturreservat i Tanum 11–14 oktober 2001.

Den relativa hårdigheten hos dessa fåglar illustreras av fynden i januari–mars och november, samt fågeln som fanns kvar vid Mollön i Uddevalla till och med 27 december 2000.

De 23 västliga fåglarna stannade kvar på respektive lokal enligt följande: 33 dagar (1 ex), 8 dagar (1), 6 dagar (1), 5 dagar (1), 4 dagar (2), 3 dagar (1), 2 dagar (7) och 1 dag (9). Fågeln som var kvar i 33 dagar (Mollön i Uddevalla 25 november–27 december 2000) sågs vad jag vet bara under de femton första och två sista dagarna av denna långa period. Det är givetvis inte helt säkert att den uppehöll sig på samma lokal hela tiden, men det förefaller väl troligt.

Det genomsnittliga antalet dagar en fågel stannade på en lokal är 3,7. Räknar man bort skvättan vid Mollön sjunker denna siffra till 2,4. Nära 40% av fåglarna stannade bara en dag, medan 30% stannade 2 dagar, vilket också är medianvärdet. Det är väl troligt att flertalet fåglar aldrig följdes upp i någon större utsträckning, varför vi i de flesta fall inte känner till hur länge de uppehöll sig på respektive lokal.

Östlig rasgrupp

Fyra fynd av ensamma fåglar tillhörande den östliga rasgruppen har gjorts i Bohuslän: 1 honfärgad Hällingedalen, Ramsvikslandet, Sotenäs 13 november 1977, 1 hane Myren, Malmön, Sotenäs 28 september–2 oktober 2005, 1 2K+ hane Kärrsviken, Rörö, Öckerö 1–2 oktober 2006 och 1 honfärgad Ursholmen, Koster, Strömstad 3 oktober 2006. Bortsett från novemberfågeln så ligger fynden alltså mycket väl samlade tids- och årsmässigt: mellan 28 september–3 oktober under åren 2005–2006. Lokalerna skiljer sig inte i något avseende från de som fåglar av västlig rasgrupp föredrar (och västliga svarthakade har setts på tre av dessa fyra lokaler).

Fördelning mellan rasgrupperna

I Sverige som helhet utgör fåglar tillhörande den östliga rasgruppen ca 25% av de påträffade svarthakade buskskvättorna, medan motsvarande siffra för Bohuslän är 12%. Detta stämmer ganska väl överens med fyndbilden för sällsynta östliga tättingarter i landet: Västkusten är som bekant ständigt den ”fattiga grannen” i väster i det sammanhanget.

I april 2006 gick jag igenom de fynd som gjorts av svarthakad buskskvätta i Bohuslän. Bakgrunden var att Raritetskommittén (Rk) i *Vår Fågelvärld* 2/2005 uppmanade samtliga Regionala rapportkommittéer (Rrk) att se över rastillhörighet hos sina fynd och hur dessa fåglar bestämts. Många av de bohuslänska fynden är väl dokumenterade i raritetsrapporter och/eller på foton, och dessa kontrollerades. I tveksamma fall kontaktades observatörerna. Resultatet redovisades i *Fåglar i Bohuslän – fågelåret 2005*, men för helhetens skull upprepar jag (de nu uppdaterade) siffrorna: t o m november 2007 har totalt

*Västlig svarthakad buskskvätta, hane, Ursholmen 26 september 2007.
Foto: Matti Åhlund.*

32 fynd omfattande 33 ex gjorts i landskapet, och av dessa tillhör 23 ex den västliga rasgruppen, 4 ex den östliga och 6 ex saknar rasbestämning.

Fördelningen mellan kategorierna kan naturligtvis komma att ändras om fler detaljer kommer fram. Det troligaste är att de sex ej rasbestämda fåglarna tillhörde den västliga rasgruppen, men säker kan man naturligtvis inte vara. Fem av de sex är vårfynd, vilket kanske talar för västliga fåglar, medan det sjätte är från slutet av september, då det antagligen lika gärna kan handla om en östlig.

Häckning i Bohuslän?

I *Fåglar i Bohuslän – fågelåret 2003* kommenterade jag: ”Med tanke på att artens närmast belägna häckplatser (västra Norge och sydvästra Jylland) inte är alls avlägsna och det ökande antalet fynd hos oss, så skulle en häckning i vårt landskap inte vara någon större överraskning.” Detta optimistiska uttalande har ännu inte besannats, men vissa områden i Bohuslän (som t ex vid Tjurpannan och på Kalvön i Tanum, eller på Ramsvikslandet i Sotenäs) påminner av allt att döma ganska mycket om den biotop som de norska fåglarna häckar i. Så jag håller nog fast vid att det är fullt tänkbart att en häckning så småningom kommer att upptäckas vid någon av våra kustlokaler (men därmed inte sagt att en inlandshäckning är utesluten – paret i Västergötland 2004 häckade på ett hygge långt in i landet!). Två kullar verkar vara regel, varför den hågade skådaren har gott om tid att leta efter häckande svarthakade buskskvättor i landskapet: från mitten av april till början av augusti!

Tack

Stort tack till Magnus Hellström som granskat två versioner av artikeln och kommit med värdefulla synpunkter. Texten om de olika rasernas utbredning bygger på de beskrivningar som finns i den artikel som Magnus Hellström och Mats Waern publicerade i *Vår Fågelvärld* 2/2005 (se *Litteratur* nedan), precis som övervägande delen av bestämningstexten som följer, och jag är tacksam över att ha fått använda detta material. Jag vill också rikta ett stort tack till Matti Åhlund, som kom med synpunkter på artikeln och hjälpte mig att ta fram data från Norge och Danmark. Tack också till Uno Unger och Magnus Ullman, som båda hjälpsamt svarade på mina olika förfrågningar. Jag har dessutom sneglat ganska mycket på hur Magnus Ullman lagt upp sin text om arten i *Sällsynta fåglar i Sverige*, och flyttningsuppgifterna är tagna härifrån.

Rasbestämning av svarthakad buskskvätta

Det är ofta besvärligt att skilja västliga svarthakade buskskvättor från östliga. De viktigaste karaktärerna för att skilja östliga hanar från västliga är vad jag kan förstå övergump och undervinge. Hos östlig hane är övergumpen och övre stjärtäckarna *ostreckat vita* eller *beigerosa*, medan västlig i regel har en *mörkare grundfärg* med tydlig *svartaktig streckning*. I vissa fall inskränker sig skillnaden till att några av de övre stjärtäckarna hos en västlig fågel i spetsen har var sitt svarta streck (vilket kan vara mycket svårt att se då dessa fjäderspetsar oftast vilar mot de mörka stjärt pennorna). En västlig hane kan alltså i sällsynta fall se ut att ha en helt vit övergump, och då gäller det att fingranska stjärtäckarnas toppar (dvs den ”spets” som finns direkt nedanför övergumpen), vilket inte är så lätt alla gånger. Östliga hanar har *svarta fält på undervingen* (undre vingtäckare och axillarer) medan västliga är ljusare – en karaktär som dock är ännu svårare att urskilja i fält. Det bör dock påpekas att vissa västliga är ganska mörka under vingen.

Även när det gäller honorna bör man främst titta på övergumpen. Västliga honor har oftast en kraftigt rostfärgad övergump med tydliga *svartaktiga streck*, vilket gör att kontrasten mot ryggen är obetydlig. De östliga honorna har en ganska stor (och *alltid ostreckad*) ljus övergump, vilket i regel skapar en tydlig kontrast mot den mörkare ryggen. En viss färgvariation tycks förekomma när det gäller övergumpen på östliga honor, men den *saknar alltid svarta streck*.

Betydligt fler detaljer finns att beskriva, särskilt om man går in på olika dräkter, men det ryms inte i den här artikeln. Granskar man övergumpen riktigt noga så kan man såvitt jag förstår komma tillräckligt långt för en acceptabel rasbestämning. Man bör naturligtvis granska och notera fler karaktärer, men när det gäller dessa får jag hänvisa till exempelvis artiklarna i *Vår Fågelvärld* (Hellström & Waern 2005) och *Roadrunner* (Hellström 2006) nedan. Det skadar

väl inte att påpeka att det också är väldigt lärorikt att titta på de bilder av arten (och tillhörande kommentarer) som finns tillgängliga på *Svalan*. Om SOF i framtiden skulle besluta sig för att dela upp östlig och västlig i var sin art, så lär nog intresset för de här bestämningsproblemen öka ytterligare.

Litteratur

- BirdLife International. 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Sid 206. Cambridge, UK: BirdLife International.
- Borsch, M. et al. 2004. Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 1998–2003. *Dansk Ornitologisk Tidsskrift* 98:87–88 (nr 2/2004).
- Breife, B., Kjellén, N., Hirschfeld, E. & Ullman, M. 2003. *Sällsynta fåglar i Sverige*. 2:a uppl. Sid 255–259. SOF. Stockholm.
- Hellström, M. 2006. Luriga skvättor. *Roadrunner* 14:42–43 (nr 3/2006).
- Hellström, M. & Waern, M. 2005. Svarthakad buskskvätta: ras- och åldersbestämning vår och sommar. *Vår Fågelvärld* 64:36–43 (nr 2/2005).
- Svensson, L. 1992. *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm.
- Svorkmo-Lundberg, T. et al. 2006. *Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid*. Norsk Ornitologisk Forening. Trondheim.
- Urquhart, E. 2002. *Stonechats – A Guide to the Genus Saxicola*. Christopher Helm. London.
- www.artsdatabanken.no
- www.dofbasen.dk
- www.kuusamobirds.net
- www.tarsiger.com

Östlig svarthakad buskskvätta ("vitgumpad buskskvätta") med fett byte. Myrens tennisbana på Malmön 2 oktober 2005. Foto: Matti Åhlund.

Övervintrande roskarlar

Matti Åhlund & Ingemar Åhlund

Större delen av de skärsnäppor som övervintrar i Sverige återfinns i Bohuslän. Längst ute på de yttersta skären, där vindar och vågor ofta gör tillvaron besvärlig, springer de rultiga vadarna omkring och söker föda under våra korta vinterdagar. Under de senaste åren har det visat sig att de ofta har sällskap av en annan vadarart: roskarlen.

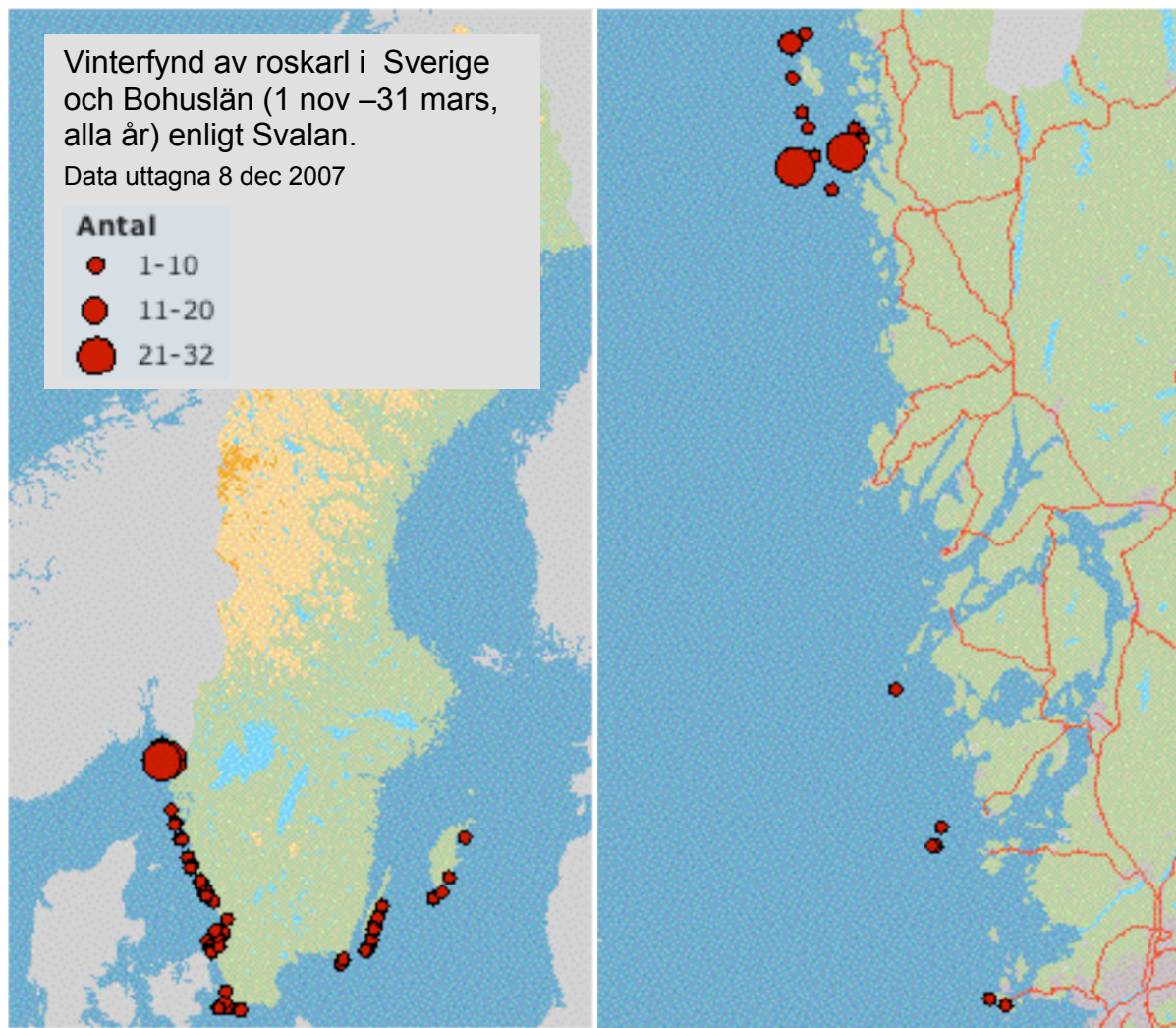
Den särpräglade roskarlen kan inte längre räknas till de häckande fågelarterna i Bohuslän. De senaste häckningarna verkar ha ägt rum i Kosterarkipelagen i slutet av 1950-talet, och därefter finns såvitt känt bara en uppgift om en trolig häckning på Mellanskär i Sotenäs kommun under 1988. Nära oss häckar arten fortfarande på Läsö i Danmark (ökande bestånd, 50 par 2003) och fåtaligt kring Oslofjordens mynning (bl a vid Hvaler, inte långt från Koster). De ytterst små populationerna längs svenska västkusten och vid Vänern har minskat undan för undan och verkar nu vara helt försvunna.

I våra trakter ses roskarlen vanligen under sträckperioderna, dvs slutet av april–början av juni och mitten av juli–mitten av september. Längre fanns bara sporadiska fynd från vinterhalvåret, i de flesta fall gällande ensamma eller ett fåtal fåglar.

Det första bohuslänska ”vinterhalvårsfyndet” ligger så långt tillbaka i tiden som 1889, då arten sågs den 23 mars någonstans utanför Grebbestad. Sedan finns två januarifynd av ensamma roskarlar vid Rörö 1965 respektive Långö brott, Sotenäs 1986. Därefter blir fynden mera regelbundna: roskarlar noterades under 11 av de 13 vinterhalvår som ryms inom perioden 1990/1991 till och med 2002/2003. Tjugotvå av de 40 fynden utgörs av ensamma fåglar, medan sexton gäller 2–5 ex; därutöver finns fynd av två större flockar: 20 ex (Ramskär 24 mars 2002) respektive 25–30 ex (Segelskären 14 november 1998).

Sune Westman, som fiskar (och skådar fågel!) utanför Resö i norra Tanum, står för hela 16 av ovanstående 40 fynd. Vidare har de skådare som är aktiva i området Måseskär–Härmanö bidragit med 6 av fynden, medan 6 gjordes vid Segelskären (till största delen säkerligen en ”biprodukt” av det intresse för området som toppskarvarna orsakade i början av 1990-talet). Havsfågel-skådandet vid Kråkudden på Hönö resulterade i 5 fynd, och resterande 7 är från Koster (2), Rossö i Strömstad (2), Långeskär och Sjulsholmen (båda i Tanum) samt Ramsvikslandet, Sotenäs. Kommunfördelningen är Strömstad 16 fynd, Tanum 12, Orust 6, Öckerö 5 och Sotenäs 1.

Från och med vintern 2003/2004 började vi göra mer regelbundna båtturer under vinterhalvåret i de nordligaste delarna av Bohusläns ytterskärgård. Den flock på 20 roskarlar som vi hade råkat hitta på Ramskär en kav lugn marsdag

2002 tjänade som inspiration, och på den första av dessa turer (16 oktober 2003) fick vi ihop 30 roskarlar vid Ramskär–Segelskären. Sedan dess har vi försökt leta igenom lämpliga skär på den ungefärliga rutten Tjarnö–Ramskär–Segelskären–Ursholmen–Stora Drammen–Tjarnö (plus ett antal avstickare till bl a skären utanför Rossö och söderut) en gång i månaden under vinterhalvåret, vilket har sina svårigheter. Sjön måste vara något sånär ”platt”, vinden svag och så måste man ju själv ha möjlighet att komma ifrån...

Under de fyra vinterhalvåren 2003/2004–2006/2007 samt oktober–november 2007 har vi kunnat räkna in upp till 36 roskarlar per tur, med de högsta siffrorna i oktober–november och februari–mars. Antalet minskar under december–januari, men fåglar ses alltså under hela vintern. Vilka skär de finns på varierar, men Ramskär–Segelskären och Stora Drammen tycks vara de populäraste. Fåglarna flyttar uppenbarligen på sig ofta, inte bara mellan skären utan också mellan ögrupperna. Man kan ju fråga sig hur många roskarlar som knallar omkring på de bohuslänska skär vi inte undersöker, eller hur stort utbytet är mellan t ex Östfolds skärgård och Kosterarkipelagen. Vi funderar för övrigt på att vid något tillfälle söka igenom lämpliga skär även i närområdet på den

norska sidan. I den nyligen publicerade *Norsk VinterfuglAtlas* ser man att vinterfynd av 1–4 roskarlar har gjorts i det området under inventeringsperioden 1994–2003.

Tyvärr har vi inte haft möjlighet att kontrollera Väderöarna under vinterhalvåret mer än vid två tillfällen, båda gångerna i mars och utan obsar av arten. Från ögruppen finns såvitt känt endast ett fynd av roskarl under vinterhalvåret (en ensam fågel 16 oktober 2005), men det beror säkerligen enbart på för få och inte tillräckligt noggranna eftersök. Flera skär bland Väderöarna borde vara minst lika lämpliga för arten som de lokaler som nämnts ovan.

De roskarlfynd som görs i Bohuslän av andra skådare under vinterhalvåret har fortsatt att ”trilla in” i ungefär samma utsträckning även under perioden 2003–2007. Antalet roskarlar vintertid har knappast ökat, vilket man lätt kan tro om man enbart tittar i en lista över de senaste tio årens fynd; det är sannolikt det systematiska sökandet efter arten på senare år som piffat upp siffrorna.

Var kommer då dessa övervintrande roskarlar ifrån? Innan vi börjar spekulera i svaret till den frågan ska vi ta en snabb titt på utbredning, sträckvägar och övervintringsområden för de populationer som har något att göra med vårt land.

Sverige berörs av fåglar från tre roskarlspopulationer under sträckperioderna. Den som häckar i Sverige, Norge, Danmark, Finland och Estland övervintrar huvudsakligen i nordvästra Afrika, medan mindre mängder tillbringar vintern vid Nordsjön och västra Medelhavet. Populationen som häckar i nordöstra Kanada och på Grönland övervintrar i Västeuropa, till största delen vid Nordsjölandernas kuster, och passerar delvis sydvästra Norge under höststräcket. Den population som häckar i nordvästligaste Ryssland berör troligen vårt land i mindre utsträckning, men återfynd av fåglar därifrån har gjorts under höststräcket i bl a sydvästra Norge.

De omkring 50 000 roskarlar som övervintrar i Storbritannien verkar till största delen utgöras av fåglar från nordöstra Kanada och Grönland. I Danmark övervintrar blott mindre mängder roskarlar, bl a lär upp till 40 ex finnas vintertid så nära Bohuslän som på Läsö. Norge hyser däremot ett betydande antal övervintrande roskarlar: *Norsk VinterfuglAtlas* redovisar en bit över 1900 övervintrande ex, men beräknar att det verkliga antalet ligger kring 5000. Det ligger ju nära till hands att tro att åtminstone stora delar av de norska fåglarna har samma ursprung som de brittiska. Därför skulle man kanske kunna tänka sig att de roskarlar som återfinns i norra Bohuslän under vintern också kommer från den kanadensisk-grönländska populationen, vars fåglar anländer till sina vinterkvarter sent i juli (adults) eller i augusti (ungfåglar) och återvänder i april–maj.

Hur är det då med övervintrande roskarlar i resten av Sverige? *Sveriges fåglar* uppger på arttextens sista rad: ”Enstaka vinterfynd har gjorts i södra Sverige.” Här har man naturligtvis inte kunnat ta hänsyn till den vinterförekomst

i Bohuslän som redovisas ovan. Om vi bortser från Bohuslän så har sedan 1960-talets början enstaka vinterfynd gällande ensamma eller, mera sällan, ett fåtal individer gjorts vid åtskilliga tillfällen längs kusterna i södra Sverige, dvs Halland, Skåne, Blekinge, Öland och Gotland.

Bortsett från Bohuslän så finns alltså regelbundet övervintrande roskarlar så nära som i Norge och Danmark. Intressant nog återger Jägerskiöld & Kolthoff redan 1926 i sin *Nordens fåglar* uppgifter om att enstaka individer eller mindre sällskap övervintrar årligen vid Jären och andra delar av den norska sydkusten. Att roskarlar stannar kvar över vintern vid norra Skagerraks kuster är med andra ord ingen ny företeelse, och har knappast något med klimatförändringen att göra. Jären är för övrigt än idag en viktig övervintringslokal för arten i Norge.

Roskarlen förekommer alltså i Bohuslän under hela året. Observationer under häckningstid kan i något enstaka fall handla om häckande individer, men troligare är att dessa fåglar fortfarande befinner sig på sträck. Eventuellt kan det också röra sig om icke köns mogna fåglar som stannar kvar i övervintringsområdet.

Vi har också gjort ett mindre antal båtturer med samma rutt som ovan under sommarhalvåret, och två minnesvärda noteringar är 24 ex den 29 april 2007 och 64 ex den 24 augusti 2007. Båda dessa datum ligger inom artens sträckperioder, men de här roskarlarna behöver ju inte vara genomsträckare: det kan lika gärna vara samma individer som finns i området under vintern, fåglar som ännu inte lämnat övervintringsområdet (29 april) respektive nyligen återvänt till detsamma (24 augusti). Det är givetvis fullt möjligt att det rör sig om en blandning av sådana fåglar och genomsträckare, särskilt vad beträffar augustifåglarna, eller att det är icke köns mogna fåglar.

Den nordliga tyngdpunkten är alltså tydlig, men samtidigt får man inte glömma att andra lämpliga yttre skärgårdsavsnitt i landskapet inte kontrollerats på samma sätt. När Peter Strandvik letade igenom Pater-Nosterskären (Tjörns kommun) den 24 februari 2006 så hittade han 7 roskarlar! Det kan ju eventuellt vara så att fåglarna (eller en del av dem) rör sig längs hela norra Västkusten, samt åtminstone den närmast belägna norska ytterskärgården, eftersom de aktuella avstånden är högst försumbara för dessa mycket snabba och kraftfulla flygare. Av samma anledning kan man heller inte helt utesluta att ett visst utbyte kan ske mellan t ex danska, bohuslänska och sydnorska övervintringsplatser.

Det totala antalet inblandade fåglar är för Bohusläns del antagligen ganska litet. Roskarlarna är under vintern ofta rörliga och svåra att hitta, och man kan ju inte gärna söka igenom hela Bohuslän i ett svep, varför det är praktiskt taget omöjligt att ta reda på hur många som verkligen övervintrar i landskapet. En kvalificerad, försiktig gissning skulle kunna vara 30–50 ex. Det är ju som sagt också möjligt att antalet varierar allteftersom flockarna eller delar av flockarna (eventuellt) drar runt mellan Skagerraks kuster och skärgårdar.

Roskarlar på Stora Drammen (som är Sveriges västligaste punkt!) nordväst om Koster 29 april 2007. Foto: Matti Åhlund.

Tack

Stort tack till Rune Hixén, som tog fram och sammanställde uppgifterna om roskarläns förekomst i landskapet till och med år 2001. Rune försåg oss också med alla tillgängliga äldre litteraturuppgifter om arten.

Litteratur

- Bakken, V., Runde, O. & Tjørve, E. 2003. *Norsk ringmerkingsatlas*. Vol. 1. Stavanger Museum, Stavanger.
- BirdLife International. 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Sid 206. Cambridge, UK: BirdLife International.
- BohOF. 2005. Fåglar i Bohuslän 1/2006 – fågelåret 2005. *Systematisk sammanställning för år 2005*. Sid 31–32.
- Jägerskiöld, L.A. & Kolthoff, G. 1926. *Nordens fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.
- Nilsson, N.J. 1959. *Nordbohusläns natur*. I: Natur i Bohuslän. Sid 389–406. Stockholm.
- Olsen, K.M. 1992. *Danmarks fugle – en oversigt*. DOF.
- SOF. 2002. *Sveriges fåglar*. 3:e uppl. Stockholm.
- Svorkmo-Lundberg, T. et al. 2006. *Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid*. Norsk Ornitologisk Forening. Trondheim.

Ringmärkningen på Industriängarna i Stenungsund 2006

Thomas Liebig

Under 2006 har ringmärkningsverksamhet på Industriängarna bedrivits i följande omfattning:

Vår

Under våren har lokalen bara besökts sporadiskt. För andra året i rad häckade inga starar i området. För ögat syns ej någon förändring vad gäller hävd eller holkstillgång. Anmärkningsvärt var att det detta enormt dåliga kattuggleår genomfördes en häckning på ängarna. Häckningen var sen och resulterade i 3 ringmärkta ungar. Detta var andra gången sedan 1994 vi hade en kattugglehäckning i området.

CES

Från maj till och med augusti bedrevs fångst vid 12 tillfällen för det svenska CES-projektet. Detta var nionde året vi deltog i denna standardiserade fångst och ringmärkningsverksamhet. Årets resultat är lite bättre än 2005, eftersom 87 individer av 15 olika arter studerades under inventeringen. Rödhakar och koltrastar dominerade fångsten. Fortsatt tillbakagång vad gäller antalet sångare.

Höstmärkning

Från 12 juli och fram till 5 november bedrevs fångst vid 63 tillfällen, och 1935 fåglar nymärktes. Lövsångare var den art som stod för störst antal nymärkta, 405 fåglar, en god återhämtning efter ett par år av väsentligt mycket lägre individantal. Svarthätta, blåmes och talgoxe ringmärktes dessutom i rekordantal under hösten.

Överlag var det väldigt gott om sångare denna säsong, vilket säkerligen berodde på att tillgången på bladlöss var mycket god i vassen. Under säsongen uppvisade gråsiskan en stark tillbakagång vad gällde märksiffrorna. Här får man gå tillbaka till 1994 för att finna lika låga siffror.

Återfynd

Fem fynd eller kontroller av fåglar inrapporterades 2006:

En **ängspiplärka** märkt 9 september 2000 kontrollerades 3 mars 2003 i Zaragoza Pina de Ebro i Spanien, 3 år och 162 dagar efter märkning och 2034 km SSV om Industriängarna. Detta var det första återfyndet av lokalens 1414 ringmärkta ängspiplärkor.

En **lövsångare** ringmärkt som årsunge 19 juli 2005 flög ihjäl sig mot en glasruta vid Kåkenäs i Stenungsund 5 maj 2006, 290 dagar efter märkning.

Utåtriktad verksamhet på Industriängarna. Foto: Thomas Liebig.

En **grönfinkshona** hittades död vid fågelmatningen på Industriängarna blott 1 dag efter märkningen 5 november.

Att katter går hårt fram mot småfåglar framgår genom den **grönsiska** som togs av en katt i Onsala, Halland 21 april 2006. Siskan var märkt som en årsgammal hona 2 november 2005, 170 dagar efter märkning och 75 km från Industriängarna.

Återigen visar det sig att **gråsiskor** företar ordentliga turer österut. En hona av rasen *cabaret* infångades i Kiev, Ukraina 9 november 2005. Fågeln hade ringmärkts på Industriängarna 59 dagar tidigare och förflyttat sig 1476 km mot OSO.

Utåtriktad verksamhet

Under hösten har 126 personer besökt verksamheten och tagit del av densamma. Femton studiebesök har gjorts under samma period då ringmärkningen visats upp för skolklasser och föreningar.

Under hösten läggs ringmärkningssiffror ut veckovis på Internet under adressen www.stenungsund.snf.se/fagel

Antalet ringmärkta fåglar på Industriängarna 1991-2006

	91-96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	SUM
SPARVHÖK	2	0	1	0	2	0	0	1	1	1	2	10
ORMVRÅK	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
TORNFALK	42	5	11	13	15	11	12	6	0	0	0	115
STRANDSKATA	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
MINDRE STRANDPIPARE	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
TOFSVIPA	0	2	0	7	0	0	1	0	0	0	0	10
ENKELBECKASIN	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
SKOGSSNÄPPA	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2
RINGDUVA	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	3
KATTUGGLA	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	6
KUNGSFISKARE	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
GÖKTYTA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
GRÖNGÖLING	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	1	4
SPILLKRÅKA	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
STÖRRE HACKSPETT	0	1	1	0	1	2	0	4	1	0	0	10
MINDRE HACKSPETT	1	1	0	1	2	0	0	1	1	0	2	9
LADUSVALA	1	2	0	0	0	0	0	1	9	0	0	13
TRÄDPIPLÄRKA	181	64	85	103	118	69	46	61	23	39	31	820
ÄNGSPIPLÄRKA	430	19	166	150	136	69	91	132	71	69	81	1414
GULÄRLA	3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	5
FORSÄRLA	0	0	1	0	1	1	0	4	1	2	4	14
SÄDESÄRLA	0	4	2	2	0	1	0	1	0	0	0	10
GÄRDSMYG	43	8	42	42	97	61	39	24	41	53	24	474
JÄRNSPARV	311	73	135	169	210	63	154	153	113	123	108	1612
RÖDHAKE	80	59	84	78	252	88	123	97	85	89	130	1165
NÄKTERGAL	7	8	5	0	0	0	0	0	1	1	2	24
BLÅHAKE	0	1	2	0	0	1	0	1	1	0	0	6
SVART RÖDSTJÄRT	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2
RÖDSTJÄRT	13	1	2	3	1	2	2	4	0	5	3	36
BUSKSKVÄTTA	13	15	3	2	7	4	7	1	2	2	0	56
KOLTRAST	14	16	18	16	18	20	20	21	21	13	22	199
BJÖRKTRAST	1	0	1	2	2	2	2	1	0	1	0	12
TALTRAST	1	9	2	2	12	10	12	10	7	5	3	73
RÖDNINGETRAST	0	1	2	0	0	4	2	0	1	1	0	11
GRÄSHOPPSÅNGARE	5	0	0	3	0	1	0	1	0	1	0	11
SÄVSÅNGARE	11	2	4	2	0	2	2	3	0	1	2	29
KÄRRSÅNGARE	318	96	104	94	83	42	71	80	45	42	54	1029
RÖRSÅNGARE	309	83	36	68	34	31	37	30	16	34	29	707
HÄRMSÅNGARE	30	17	8	6	3	6	6	9	11	8	13	117
HÖKSÅNGARE	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	3
ÄRTSÅNGARE	33	11	19	15	15	13	7	7	8	6	7	141
TÖRNSÅNGARE	144	35	67	52	59	24	22	36	22	33	24	518
TRÄDGÅRDSSÅNGARE	119	39	55	56	48	52	33	40	22	18	45	527

	91-96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	SUM
SVARTHÄTTA	58	36	48	47	55	60	35	64	27	37	74	541
BRUNSÅNGARE	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
TAIGASÅNGARE	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
GRÖNSÅNGARE	15	6	1	7	2	4	1	16	13	5	11	81
GRANSÅNGARE	20	21	25	12	63	28	27	30	44	29	46	345
LÖVSÅNGARE	1326	354	552	460	322	215	356	253	133	208	406	4585
KUNGSFÅGEL	8	1	3	5	60	12	8	59	35	42	15	248
GRÅ FLUGSNAPPARE	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3
SVARTV FLUGSNAPPARE	25	17	22	13	6	4	9	12	2	7	14	131
SKÄGGMES	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
STJÄRTMES	0	0	7	16	7	2	1	36	6	0	10	85
ENTITA	8	9	4	3	10	6	9	8	11	5	5	78
TALLTITA	0	10	2	0	0	0	0	6	1	0	0	19
TOFSMES	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
SVARTMES	9	39	4	2	6	13	8	33	12	5	5	136
BLÅMES	484	184	178	216	174	167	203	301	200	244	305	2656
TALGOXE	276	174	161	191	198	185	221	297	198	237	244	2382
NÖTVÄCKA	2	1	0	11	2	3	4	8	5	2	5	43
TRÄDKRYPARE	1	2	0	2	2	8	2	3	9	6	2	37
TÖRNSKATA	3	9	7	2	11	2	2	1	4	5	4	50
VARFÅGEL	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
NÖTSKRIKA	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
SKATA	1	2	1	1	1	1	0	2	2	0	0	11
KAJA	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	6	11
KRÅKA	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
STARE	0	5	16	17	20	9	9	15	10	0	0	101
PILFINK	12	2	1	5	7	1	2	2	5	2	2	41
BOFINK	4	20	57	18	35	25	31	42	9	8	24	273
BERGFINK	25	13	3	3	5	51	14	3	3	2	2	124
GRÖNFINK	87	280	136	95	288	273	115	339	82	43	102	1840
STEGLITS	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
GRÖNSISKA	28	163	59	115	57	54	25	79	54	77	32	743
HÄMPLING	0	1	3	2	2	2	0	0	0	0	0	10
VINTERHÄMPLING	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
GRÅSISKA	566	237	101	182	180	###	212	137	66	281	36	3153
SNÖSISKA	3	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	5
DOMHERRE	35	28	42	7	0	0	0	8	3	0	0	123
ROSENFINK	1	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	5
LAPPSPARV	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
GULSPARV	64	27	32	35	41	45	19	47	30	65	32	437
DVÄRGSPARV	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
SÄVSPARV	196	35	67	73	150	56	46	46	21	50	32	772
	0											
ÅRSSUMMA	5382	2256	2392	2432	2832	2964	2049	2581	1490	1910	2004	28292

En av två märkta sävsångare på Industriängarna 2007. Foto: Thomas Liebig.

Litteratur om Industriängarna

- Liebig, T. 1999. Sångarnas flyttning genom Stenungsund. Fåglar på Västkusten nr 1 1999: 10-17.
- Liebig, T. 1999. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 9-11.
- Liebig, T. 2000. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 16-17.
- Liebig, T. 2001. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 6-8.
- Liebig, T. 2002. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 4-6.
- Liebig, T. 2003. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 56-58.
- Liebig, T. 2004. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 65-69.
- Liebig, T. 2005. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän s. 55 -59.
- Liebig, T. 2006. Ringmärkning på Industriängarna i Stenungsund. Fåglar i Bohuslän nr 2 2006:30-33.
- Pettersson, T. 1999. CES – Sverige 1999. Ringinform 22:31-37.
- Pettersson, T. 2000. CES – Sverige 1999. Fågelåret 1999. Vår Fågelvärld, suppl. 33: 29-33.
- Pettersson, T. 2001. CES – Sverige 2000. Fågelåret 2000. Vår Fågelvärld, suppl. 35: 33-38.
- Pettersson, T. 2002. CES – Sverige 2001. Fågelåret 2001. Vår Fågelvärld, suppl. 37: 31-37.
- Pettersson, T. 2003. CES – Sverige 2002. Fågelåret 2002. Vår Fågelvärld, suppl. 40: 27-33.
- Pettersson, T. 2004. CES – Sverige 2003. Fågelåret 2003. Vår Fågelvärld, suppl. 42: 27-35.
- Pettersson, T. 2005. CES – Sverige 2004. Fågelåret 2004. Vår Fågelvärld, suppl. 44: 27-33.
- Pettersson, T. 2006. CES – Sverige 2005. Fågelåret 2005. Vår Fågelvärld, suppl. 45: 27-32.

Hägern som häckfågel i Bohuslän

Rune Hixén

Då Sveriges Ornitologiska Förening utsåg hägern till riksinventeringsart för år 2004 bestämde sig Bohusläns museum för att delta. Avsikten var att försöka göra en total kartläggning av det häckande beståndet i Bohuslän. Resultatet av inventeringen redovisades i Fåglar på Västkusten 3/2005, där också en detaljerad översikt av artens historik och utveckling i Sverige och Bohuslän gavs. Nedan följer ett sammandrag av de inledande och avslutande delarna av artikeln.

Metodik

En omfattande genomgång av den svenska jakt- och fågellitteraturen t o m 1983 har tidigare genomförts, och ur detta material hämtades uppgifter om hägerns historiska förekomst i Bohuslän. Detta har kompletterats med en total genomgång av tidskrifterna *Vår Fågelvärld*, *Fåglar på Västkusten*, *Fåglar i Bohuslän*, *Fåglar i Uddevalla kommun* och samtliga *Fågelrapporter från Västkusten*. Dessutom har ett stort antal skrifter av varierande slag, bl a rapporter från Länsstyrelsen, genomlästs.

Brev med en uppmaning om att rapportera häckningslokaler skickades ut till samtliga de 92 hembygdsföreningar som är anslutna till Bohusläns Hembygdsförbund. Upprop publicerades vid två tillfällen i *Fåglar på Västkusten* och på Bohusläns Ornitologiska Förenings hemsida. En presentation av inventeringen gjordes också på årsmötena för Bohusläns respektive Göteborgs Ornitologiska Förening. Till detta ska läggas den uppmaning att rapportera hägerobservationer som Jan Uddén riktade till Radio Västs lyssnare i programmet *Naturmorgon*.

Kommunombuden har utfrågats och kontakt har tagits med de ornitologer som kunde tänkas ha kunskap om hägerns förekomst i Bohuslän. Totalt har ett nittiototal personer intervjuats.

Författaren erhöll de originaluppgifter som låg till grund för Ingemar Ahléns sammanställning av kända hägerhäckningar i landskapet, vilken redovisades år 1959 i artikeln "Bohusläns fåglar".

Kontakt togs med ringmärkarna John Wall i Nol och Bengt Wiklund i Ed, vilka välvilligt ställde sitt material till projektets förfogande. John märkte under åren 1951–1983 mer än 1445 hägrar i Bohuslän och Bengt 209 under perioden 1954–1992.

Originalrapporterna från riksinventeringarna 1970 och 1972 rekvirerades från SOF:s kansli, och från Ringmärkningscentralen erhöles märkningsdata från samtliga återfynd av i Bohuslän ringmärkta hägrar, vilka t o m år 2003 uppgick till 463 stycken.

En sammanställning av det insamlade materialet visade att hägern t o m år 2003 konstaterats häcka på åtminstone 58 lokaler i Bohuslän. Av dessa utgjordes 35 av kolonier och 23 av solitärhäckningar (1–2 par). Tre kolonier – Kollungeröd vatten på Orust, Ellesbo på Hisingen och Hede, Romelanda i Kungälv – där häckning förekommit på flera närliggande platser under skilda tidsperioder, har vardera räknats som endast en lokal. Den enda kommun som helt saknar uppgifter om häckande hägrar är Öckerö.

Fältarbetet genomfördes under perioden 10 mars–16 juni. De lokaler där arten varit bosatt de senaste 15 åren, och de tips som kommit in under förarbetet, kontrollerades under inventeringen. Båt användes för att nå de kolonier som var belägna på öar. Antalet bon i en koloni med tillträdesförbud räknades i samband med flyginventering av sjöfåglar.

Vid beräkningen gjordes en bedömning av huruvida ett bo var bebott eller ej. Nedrasade och äldre, risiga bon räknades ej in. De kolonier som inventerades i början av fältarbetet saknade spillning på och runt bona. Här gjordes en bedömning från bo till bo. Längre fram under häckningssäsongen var det på grund av just spillningen lättare att se om ett bo var bebott, men det är möjligt att avbrutna eller tidigt misslyckade häckningar av den anledningen ej upptäcktes.

Hägers historik i Bohuslän

Arten är en sen invandrare i Bohuslän. Detta framgår inte minst av det faktum att den inte nämns överhuvudtaget i den tidiga litteraturen. Det skulle dröja ända till mitten av 1800-talet innan hägern omnämns, och det var när Wilhelm von Wright skrev att arten påträffas mycket sparsamt i skärgården under vår- och i synnerhet höstflyttningen. År 1921 konstateras den första häckningen i landskapet mellan Sannäsfjorden och Tannamskilen, och vad som troligen var den första kolonin etablerades vid Havsten, Uddevalla omkring 1936.

I början av 1940-talet bör beståndet gissningsvis ha uppgått till åtminstone 20–30 par. Under 1950-talet sker sedan en markant ökning av antalet häckande hägrar i landskapet, och ett flertal kolonier upptäcks. Antalet kolonier i Bohuslän når under perioden 1956–1963 sin kulmen med 14–16 stycken, men från 1964 och framåt börjar en nedgång att märkas.

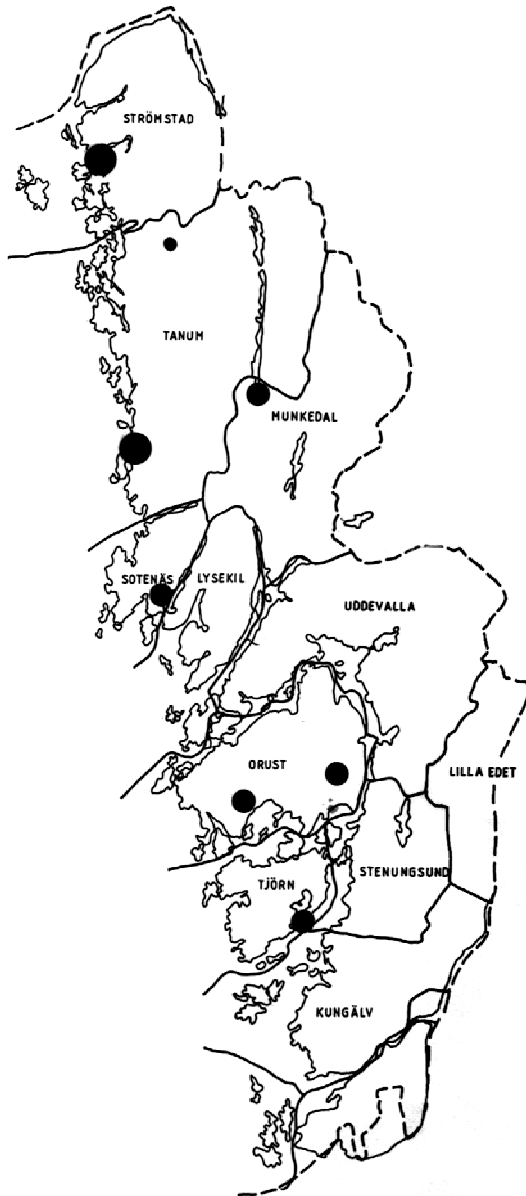
Även om antalet kolonier kring 1970–1972 gått ned till kanske 12 stycken, så omfattade dessa åtminstone 250 par. Under perioden 1973–1999 varierar antalet kolonier mellan 8 och 12, för att under 2000–2003 ligga stilla på 8 stycken – vilket för övrigt är samma antal som inräknades redan 1950!

Resultat av inventeringen 2004

Inventeringen koncentrerades till de lokaler där hägern varit bosatt de senaste åren, och i första hand kontrollerades de boplatser som rapporterades under perioden 1990–2003. Två klassiska kolonier, Råssö i Strömstad och Härgusseröd i Stenungsund, visade sig vara övergivna och någon nyetablering i

närområdet kunde inte upptäckas. Häckning kunde konstateras vid följande sju lokaler: Hålkedalskilen, Strömstad (122 par); Furö, Tanum (119 par); Tvet, Orust (32 par); Långöns vatten, Sotenäs (24 par); Kollungeröd vatten, Orust (24 par); Södra Bullaresjön, Munkedal (21 par) och Svälte, Tjörn (21 par). Dessutom rapporterades 2 häckande par från Lur i Tanum, vilket möjligen kan vara början till en ny koloni.

Sammanlagt gör detta 365 par. Noterbart är att två av kolonierna visade

Hägerhäckningar i Bohuslän 2004. Största symbolen markerar ca 120 par, medelstor 20-30 par och liten 2 par. Se vidare i texten.

sig härbärgera mer än 100 par, vilket innebär att de utgör Bohusläns genom tiderna största hägerkolonier. Kanske är det så att utvecklingen i landskapet går mot färre men i gengäld större kolonier. Detta bekräftas i viss mån av att det inräknade antalet kolonier är det lägsta sedan 1940-talet, medan antalet par är det högsta någonsin.

Medelstorleken på de sju kolonierna var hela 52 par. Lägg märke till att endast 6 av Bohusläns 13 kommuner hyste häckande hägrar, och att endast en koloni var belägen öster om E6:an.

Fler par finns naturligtvis i landskapet, och en uppskattning ger vid handen att mörkertalet skulle kunna ligga på omkring 65 par. Lägger vi denna siffra till de 365 par som inräknades vid inventeringen, så skulle Bohusläns totala hägerbestånd år 2004 ha uppgått till åtminstone **430 par**.

Slutord

Hägern är en svårinventerad art som under häckningstiden lever ett stillsamt och tillbakadraget liv, åtminstone fram till dess att ungarna blivit relativt stora. Bona kan vara placerade långt från vatten och på platser som sällan eller aldrig besöks av ornitologer.

Häckningar av framförallt solitära par är mycket svårupptäckta, och de få boplatser som återfinns i de årliga fågelrapporterna motsvarar naturligtvis inte det verkliga antalet häckande par.

Häger över Torslandaviken 9 september 2007. Foto: Elvor Ohlin.

Från perioden 1921–2003 är alltså totalt 35 kolonier kända, men endast 23 solitärhäckande par. Flertalet kolonier är sedan länge välkända och det är alltid dessa som rapporteras. Vid samtal med ornitologer under förarbetet till inventeringen visade det sig att endast två personer av totalt 90 någon gång hade upptäckt ett hägerbo!

Tack

Medel till inventeringen har erhållits från Göteborgs Ornitologiska Förenings forskningsfond och Elin Wides fond (SOF). Medhjälpare under fältarbetet har varit Peter Möller, Ronny Charlesson och Stefan Oscarsson. Håkan Aronsson har hjälpt till med kontrollen av en boplats i skärgården, och Thomas Liebig, Jerry Nerstrand och Ingemar Åhlund kontrollerade antalet bon i en koloni i samband med flygräkning av sjöfåglar. Till dessa samt alla rapportörer, som på ett eller annat sätt bidragit med uppgifter om hägerhäckningar i Bohuslän, riktas härmed ett **stort tack!**

För litteraturhänvisningar och den fullständiga redovisningen av historik och häckningslokaler, se originalartikeln i Fåglar på Västkusten nr 3/2005.

Observera att vissa siffror skiljer sig mot de i originalartikeln, då Valbo-Ryrs socken räknades in i den sammanställningen.

Skäggdoppingen som häckfågel i Bohuslän

Rune Hixén

Skäggdoppingen är en sen invandrare i Bohuslän och förekommer sparsamt häckande i ett fåtal sjöar. Då rapporteringen av arten i fågeltidskrifter varit fragmentarisk så har det varit obekant hur många par som häckar i vårt landskap. En inventering utfördes därför under 2006, och resultatet redovisades i Fåglar på Västkusten nr 4/2006 tillsammans med artens historik i Bohuslän. Nedan följer ett sammandrag av delar av artikeln.

Metodik

En omfattande genomgång av den svenska jakt- och fågellitteraturen t o m 1983 har tidigare genomförts, och ur detta material hämtades uppgifter om skäggdoppingens historiska förekomst i Bohuslän. Detta har kompletterats med en total genomgång av tidskrifterna *Vår Fågelvärld*, *Fåglar på Västkusten*, *Fåglar i Bohuslän*, *Fåglar i Uddevalla kommun* och samtliga *Fågelrapporter från Västkusten*. Dessutom har de rapporter av skäggdopping som redovisats på *Svalan* (artrapportering på nätet) genomlästs.

Brev med en uppmaning om att rapportera häckningslokaler skickades ut till samtliga 92 hembygdsföreningar som är anslutna till Bohusläns Hembygdsförbund. Upprop publicerades vid två tillfällen i *Fåglar på Västkusten* och på Bohusläns Ornitologiska Förenings hemsida. En kortfattad presentation av inventeringen gjordes också på Göteborgs Ornitologiska Förenings årsmöte.

Kommunombuden har utfrågats och kontakt har tagits med de ornitologer som kunde tänkas ha kunskap om skäggdoppingens förekomst i Bohuslän. Totalt har ett sjuttiofem personer intervjuats.

En sammanställning av det insamlade materialet visade att skäggdoppingen t o m år 2005 konstaterats häcka på åtminstone 24 lokaler i landskapet. I de tre kommunerna Lysekil, Tjörn och Öckerö har arten aldrig noterats som häckande.

Inventeringen genomfördes under perioden 19 april–6 juli. Samtliga lokaler där arten tidigare rapporterats häcka, samt de tips som kommit in under förarbetet, kontrollerades under fältarbetet. Totalt inventerades ett sextiofem sjöar och havsvikar.

Skäggdoppingens historik i Bohuslän

Arten är en sen invandrare i landskapet, vilket framgår inte minst av det faktum att den överhuvudtaget inte nämns i den tidiga litteraturen. Första noteringen kommer inte förrän år 1877, då A.W. Malm skriver att en ung ”stordopping” sköts i Tingstadsvassen vid Göteborg den 30 augusti 1872 och ytterligare en i ”en kärlik sjö” norr om Kungälv vid något tillfälle. Ytterst få noteringar

återfinns i litteraturen under de följande 70 åren, och de som finns gäller enstaka vinterfynd eller rastande fåglar under eftersommaren.

Mycket talar för att skäggdoppingen inte etablerade sig som häckfågel i Bohuslän förrän mot slutet av 1940-talet eller i början av 1950-talet. Under 1950-talet ökar antalet observationer, och den första konstaterade häckningen äger rum i Grindsbyvattnet på Orust 1951, då ett bo med ägg påträffas. I Kollungeröd vatten, också på Orust, observeras arten 1953, och året därefter ses minst fem par samt flera bon i sjön.

Under 1960-talet fortsätter expansionen. Fyra par häckar i Kollungeröd vatten 1965, tre par i Grindsbyvattnet 1966 och arten är nu årlig i Strömsvattnet i Strömstad samt i Källesjö, Uddevalla, där ett par häckar 1966.

Skäggdoppingens verkliga uppsving i Bohuslän sker emellertid under 1970-talet, då antalet häckningslokaler ökar från 4 till 13 under åren 1977–1978. Förutom att hela 15 par konstateras häcka i södra delen av Grindsbyvattnet 1970, så upptäcks arten på 8 nya lokaler i början och mitten av decenniet: Öresjö (Lilla Edet), norra och södra delen av Stora Hällungen (Stenungsund), Smeviken i Södra Bullaresjön (Tanum) samt Vassändan i Södra Bullaresjön, Lersjön, Sannesjön och Islandssjön (samtliga Munkedals kommun). Tillfälliga häckningar konstaterades dessutom under slutet av 1970-talet i Grinnerödssjön och Ivarsbosjön, båda Uddevalla.

Ökningen fortsätter under 1980-talet och Romesjön i Kungälv tillkommer som häckningslokal. Tillfälliga häckningar noteras i Vassbosjön i Uddevalla och Kikerudssjön i Munkedal. Noterbart från decenniet är också de stora antal par som rapporterades från Orust år 1984: 15–20 par i Grindsbyvattnet, 6–8 par i Kollungeröd vatten och 2–3 par i Assmunderödvatten. Antalet häckningslokaler i Bohuslän ligger på 14–16 stycken under 1980-talet.

Under 1990-talet redovisas i fågelrapporterna i genomsnitt fem häckningslokaler årligen, men det verkliga antalet håller sig precis som under det föregående decenniet mellan 14–16 stycken. Enda undantaget utgör år 1991, då häckning förekom på hela 19 lokaler. År 1998 påträffas 22 ruvande ex i Smeviken, Södra Bullaresjön (Tanum), det hittills högsta antalet häckande par vid en och samma lokal i Bohuslän.

Omkring 2001 försvinner arten från Kyrkesjön i Uddevalla, men året efter tillkommer två nya häckningslokaler: Kisteröd vatten, Sotenäs (första för den kommunen) och Vässjevattnet, Munkedal. Under 2004 rapporteras den första häckningen från Torslandaviken på Hisingen. Antalet publicerade häckningslokaler för åren 2004–2005 uppgår till 8 respektive 10, men båda åren förekommer arten som häckfågel vid åtminstone 17 lokaler i landskapet.

Resultat av inventeringen 2006

Under fältarbetet inventerades 22 av de 24 lokaler som framkommit under förarbetet och där häckning av arten tidigare kunnat konstateras. Information om de två övriga, Sandviken, Harestad (Kungälv) och Torslandaviken (Hisingen)

erhölls via *Svalan*. Förutom lokalerna ovan besöktes dessutom ett fyrtiotal sjöar och havsvikar, vilka betraktades som potentiella häckningslokaler. Från flera av dessa hade iakttagelser av skäggdopping tidigare rapporterats.

Våren 2006 var sen och flera av sjöarna, framför allt i norra Bohuslän, var isbelagda långt in i april. Detta fick till följd att häckningen försenades för flera par, och inventeringsarbetet kom inte igång på allvar förrän i början av maj. Många av de tidiga häckningarna misslyckades också, och iakttagelser av

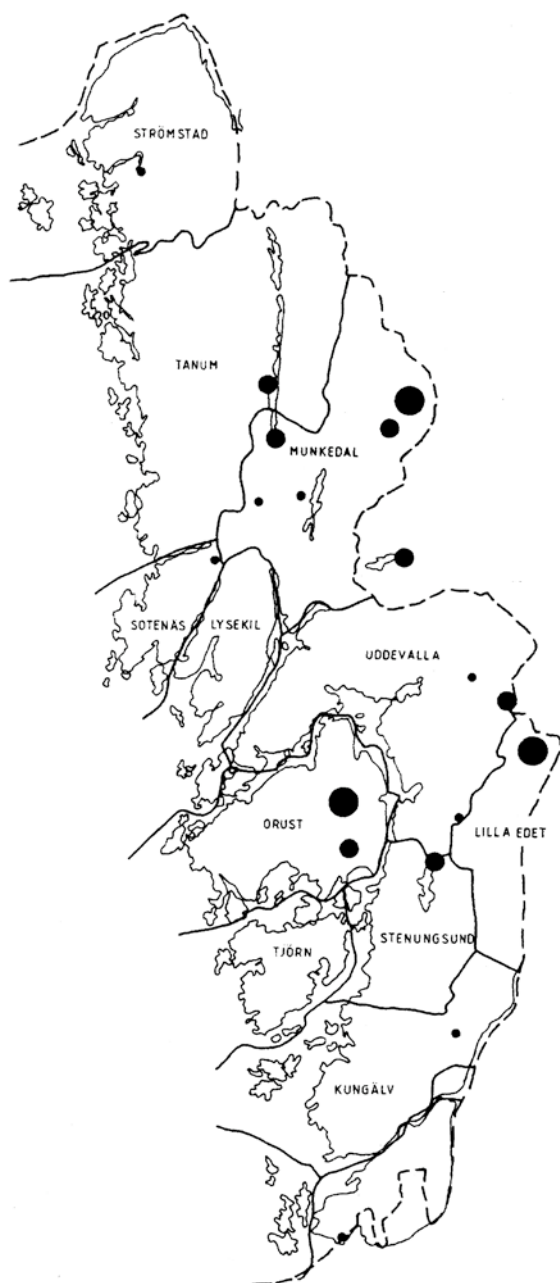
ruvande fåglar i juli månad tydde på omlagda kullar.

Vid 16 av de kända lokalerna kunde häckning så småningom konstateras. Under fältarbetet inkom en rapport om att ett par observerats på en helt ny lokal, och vid en närmare kontroll visade sig detta stämma. Förhoppningarna om att finna nya par på de omkring 40 potentiella häckningslokalerna var stora, men inte en enda skäggdopping kunde hittas på dessa, trots att många av dem besöktes flera gånger.

Resultatet av inventeringen blev att totalt **56 par** kunde inräknas vid 17 lokaler. Skäggdoppingen häckar i 10 av landskapets 13 kommuner, och i de tre där arten saknas (Lysekil, Tjörn och Öckerö) har för övrigt häckning aldrig konstaterats.

Den största populationen fanns i Munkedals kommun, där fem sjöar tillsammans hyste 20 par. Vid åtta av häckningslokalerna noterades ett enda par, och 2–4 par kunde inräknas i sex sjöar. Sannesjön i Munkedal och Öresjö i Lilla Edets kommun toppar listan med 10 par vardera, och i Grindsbyvattnet på Orust gick 7 par till häckning.

Det är troligt att inventeringen ganska väl speglar skäggdoppingens förekomst i Bohuslän. Arten är relativt lättinventerad, och flertalet häckningslokaler är dessutom

Häckning av skäggdopping i Bohuslän 2006. Liten cirkel markerar 1 par, mellanstor 2-4 par och stor cirkel 5-10 par.

välkända sedan lång tid tillbaka. En del av dem besöks årligen och är därför väl representerade i fågelrapporterna.

Skäggdoppingen har sedan expansionen på 1970-talet häckat årligen vid 12–14 av de totalt 26 kända lokalerna. Försök till etablering vid nya lokaler sker då och då, men resulterar oftast enbart i enstaka häckningar. Det ska därför bli spännande att se om de etableringar som ägt rum sedan år 2000 (Vässjevattnet i Munkedal, Kisteröd vatten i Sotenäs, Grind och Grinnerödssjön i Uddevalla samt Torslandaviken på Hisingen) blir bestående.

Tack

Medel till inventeringen har erhållits från Göteborgs Ornitologiska Förenings forskningsfond och Elin Wides fond (SOF). Medhjälpare under fältarbetet har varit Peter Möller, Ingemar Åhlund, Jörgen Olsson, Ronny Charlesson och Britt-Marie Hixén. Dessutom har Kerstin Wiklander hjälpt till med inventeringen av Öresjö. Till dessa samt alla rapportörer, som på ett eller annat sätt bidragit med uppgifter om häckningar av skäggdopping i Bohuslän, riktas härmed ett **stort tack!**

För litteraturhänvisningar och den fullständiga redovisningen av historik och häckningslokaler, se originalartikeln i Fåglar på Västkusten nr 4/2006.

Observera att vissa siffror skiljer sig från de i originalartikeln, eftersom Valbo-Ryrs socken räknades in i den sammanställningen.

*Skäggdopping med liftande unge på ryggen, Torslandaviken 27 juni 2002.
Foto: Magnus Unger.*

Artrallyt 20 januari 2007

Sussie Carlström

Fem lag ställde upp i artrallyt 20 januari, och vårt bestod av Kajsa Gustafsson, Per Wohlin och mig. Vi planerade först ruten med start i Grosshamn. Men en snösparv hade syns till dagen innan på Orust, och Kajsa hade aldrig sett den arten i Bohuslän. Vår målsättning med artrallyt var att ha kul och ändå ta så många arter som möjligt, då ingen av oss är direkt kung på fåglar. Detta gjorde att vi på morgonen bytte rutt för att försöka hitta snösparven nere vid Halsefjorden på Orust.

Vi träffades vid Torp klockan sju på morgonen och slukade gråsparv som första kryss och skata kom på andra plats. Strax före klockan åtta stod vi på en öde grusväg inne i skogen, så långt ner man bara kunde åka vid Nedre Trätte. Ute var det kolsvart, så det var bara att börja fika samt passa på och kissa så att vi var redo när solen gick upp. Tjugo minuter efteråt stod vi och spanade i tubarna och fick bl a en grann obs på en havsörn. I övrigt blev det knipa, småskrake, skäggdopping, storskarv och gråtrut i fjorden. Det var också några småfåglar som flög över oss och lät lite svagt, men då detta med läten ej är vår starka sida gick vi bet på dem. Det blev faktiskt så att inget av våra kryss på hela dagen var ett "hörkryss", alltså ett läte som vi artade utan att se fågeln.

Vi knatade upp mot gården där snösparven hade setts. Väl där delade vi upp oss för att kunna spana av en större yta, men en rödhake fick Per att hämta oss som stod på andra sidan ladan. Vi försökte alla få in rödhaken på artlistan, men hann inte se den förrän Per sa att han hade fått in snösparven i tubfältet. Där satt snösparven med sina fina färger och födosökte. Den var så vacker! Vi njöt under flera minuter. Tyvärr blev vi nu bara två som såg rödhaken, så den kom aldrig med på dagens artlista. Men vi njöt av vår snösparv och i bilen pratade vi fortfarande om den då vi åkte vidare norrut.

Under bilfärden till Kungshamn fick vi bl a ormvråk, duvhök, björktrast, knölsvan, sångsvan och gräsand. I södra delen av Kungshamn fick vi sedan gärdsmyg och domherre. Nere i hamnen fanns det inga fåglar som gav oss nya kryss, tyvärr! Vi skådade bara från bilen, för att gå ut var inte att tänka på. Det gick inte att veva ner fönstren när bilen stod åt ett visst håll, eftersom jättestora snöflingor föll samtidigt som blåste det kraftigt.

Vi körde vidare mot Haby bukt men vädret blev inte bättre. Det var svårt nog att försöka stänga dörren till dasset där vid parkeringen, vinden tog bara tag i den, men till slut lyckades det. Vi satt sedan i bilen och drack kaffe och åt smörgås. Det gick inte att gå ut, det var alldeles för ruggigt väder. Peter Backman som var ledare för artrallyt ringde och frågade var vi var, och vi svarade att vi var vid Haby men att vi inte tänkte gå ut. Själva var de vid Torp. Senare fick vi höra att de också tänkt åka till Haby, men att de istället åkte till

Den njutbara snösparven. Foto: Per Wohlin.

Lysekil. Efter samtalet kollade vi sikten. Vi kunde inte ens se tre meter framför bilen på grund av det täta snöfallet! Så vi bara satt där och spädde på våra fantasier om att vi inte hade sett en ovanlig fågel utanför ens om den suttit på motorhuven. Den hade faktiskt varit tvungen att knacka på vår vindruta med näbben och säga: "Här är jag!"

Tillbaka till verkligheten. Vi insåg att vi inte hade utökat listan med något kryss vid Haby, och till slut åkte vi ner mot campingen. På vägen dit fanns ett fågelbord som brukar ha många hungriga fåglar och där fick vi gulsparv, grönfink, entita, blåmes och talgoxe. Nere vid campingen fick vi en kanonobs på en smålom. Det gick fortfarande inte att gå ut, så vi åkte vidare till Grebbestad, där vi letade upp trädgårdarna som taigatrasten höll till för ett par år sedan. Där fick vi både grönsiska och gråsiska.

Vi körde sakta genom snöflingorna mot Galtölera, där det var dött, och sen ut till Galtö. En häger fick vi se här, men det blev faktiskt vårt sista kryss under hela artrallyt. Det var fortfarande ett sådant oväder att det inte gick att lämna bilen!

På vägen ner till Håby i Munkedal där vi skulle samlas tittade vi i alla trädtoppar vi såg, men fick inte någon mer art. Vi tog till och med vägen in mot parabolerna i Tanumshede för att chansa på hökuggla eller något annat. Men vi fick tji.

Det var som sagt totalt fem deltagande lag, och vi hamnade sist med våra 36 kryss. Men det var kul och jag är gärna med nästa år också.

En grönsaksjägares vedermödor – del två

Ingemar Åhlund

Om någon minnesgod läsare av Fåglar i Bohuslän händelsevis undrat om jag slutligen lyckades i min fåfänga jakt: här kommer den andra och avslutande delen av artikeln som publicerades i FiB 2/2006.

[Resumé. Under loppet av trettiofyra år råkade jag snubbla över fem taigasångare i Bohuslän. Försöken att hitta en ”grönsak” (dvs taiga- eller kungsfågelsångare) hade däremot aldrig lyckats sedan ”jakterna” inleddes 1989. (En vän av ordning undrar kanske vad det är för skillnad mellan att snubbla över en sådan och att hitta en då man faktiskt letar efter den? Tja, säg det. Upptäckarglädjen är väl densamma, egentligen. Men ibland blir man besatt av mindre klyftiga idéer. Och man undrar: var får man allt ifrån?) Trots de misslyckade försöken fortsatte jag letandet även efter hösten 2005, då jag hade bott på Malmön.]

Lars Viktorsson och jag inledde grönsaksjaksäsongen hösten 2006 genom att besöka Rörö den 24 september. Det kändes lite tidigt på hösten för grönsaker, men vädret var perfekt och humöret på topp då vi lämnade färjeläget. Vi var rätt säkra på att vi var de första skådarna på ön denna härliga lördagsmorgon. Här skulle skådas! Vi hade inte hunnit mer än något hundratal meter innan jag fick ett sms från Peter Backman: taigasångare på Rörö! Magnus Unger befann sig i ”byn” och hade redan hittat en grönsak! Jag ringde upp Magnus, som inte var långt borta. Han kom och mötte oss halvvägs, och berättade hur han hört något misstänkt och inte gett sig förrän han fått syn på taigasångaren. Uno Unger och Thomas Karlsohn hade också sett den, och de fanns längre upp längs vägen, fortfarande ivrigt spanande i träd och buskage.

Efter kanske en halvtimme dök taigasångaren upp igen i en trädgård, och vi fick se den fint. En riktig höjdarobs, och humöret var om möjligt ännu mer på topp. Vi skådade vidare på ön och gruppen delade på sig. Ganska snart hade Magnus på egen hand hittat ännu en taigasångare längre norrut i ”byn”, och det stod klart att detta var två olika individer. Otroligt. Vilken början på grönsakshösten! Uno berättade att Magnus på förhand sagt att väderförhållandena var idealiska för att t ex en taigasångare skulle kunna landa på ön. Han verkade ha haft på känn att något var på gång...

Vi återvände nöjda till fastlandet... nåja, om jag ska vara *riktigt, riktigt* ärlig så gnagde det lite grann längst in: tänk om man hade upptäckt åtminstone en av taigasångarna själv! En löjlig känsla, men som läsaren eventuellt förstått

Ursholmen 26 september 2007. Två minuter och 50 meter innan den svarthakade buskskvättan dyker upp. Foto: Matti Åhlund.

vid det här laget, så ville ju yours truly väldigt gärna hitta en grönsak, när han faktiskt letade efter den. Det var bara att ta nya tag i grönsakslandet.

Nio dagar senare gjorde brorsan Matti och jag en av våra sedvanliga båtturer runt Segelskären och Kosterarkipelagen, och som vanligt skulle vi gå iland på (Yttre) Ursholmen, som ligger ungefär halvvägs längs rutten. Innan den 19 oktober 2005 (dvs knappt ett år tidigare) hade vi inte brytt oss om att leta särskilt noga efter rastande tättingar i de fåtaliga buskagen på denna Ksters sydvästliga utpost. Men just den dagen hade vi råkat hitta en videsparv precis efter att vi stigit iland, vilket naturligtvis gjorde att vi blev mer intresserade av vad ön hade att erbjuda i tättingväg.

Så vi klev iland, och jag hade knappt lämnat bryggan innan jag såg något litet dimpa ned i en nyponbuske alldeles framför mig. Jag lyfter kikaren och skådar en (jo det är sant) taigasångare! Vad händer nu? Jo, jag tar ner kikaren, vänder mig om mot Matti och skriker TAIGASÅNGARE så högt att den stackars lilla fjäderbollen riskerar att dö av hjärtattack, alternativt tappa hörseln för gott. Matti hinner rikta kikaren mot fågeln och se den innan den slinker över nästa klippkrön. Jag måste ha sett ut som en karikatyr av en fanatisk fågelskådare där jag stod på stranden. Stirrande ögon, hängande haka (hoppas att

jag inte dreglade) och pekande som en välbekant kungastaty i Göteborg. Målet var nått, jag hade äntligen haft turen att hitta en grönsak när jag faktiskt letade efter den. Men det tänkte jag inte på då. Faktiskt.

Vi tog oss snabbt över krönet i ett försök att återfinna taigasångaren. Ett par gånger lockade den svagt i ett tätt slånbuskage, men den ville inte visa sig igen. Faktum är att vi inte såg röken av den igen under de två och en halv timmar vi tillbringade på ön. Kanske smet den över det smala sundet till Inre Ursholmen, den intilliggande ön. Däremot hittade vi en vitgumpad buskskvätta bakom nästa klippkrön, fem minuter efter att taigasångaren landade i nyponbusken. Men det är en annan historia.

Någon mer grönsak blev det inte under den hösten, men det var ju gott så. Målet var som sagt nått. Men det kändes ändå inte riktigt som jag tänkt mig. Och någon kungsfågelsångare hade jag ju inte hittat heller. Ni kan kanske räkna ut vad händelserna på Ursholmen hösten 2006 satte för griller i mitt huvud. När vi sedan vid ett enstaka besök 26 september 2007 hittade en västlig svarthakad buskskvätta på ön så blev det än värre. Sagt och gjort, jag fick låna en liten stuga på Ursholmen under några perioder i oktober 2007. Tanken var givetvis att chansen skulle vara mycket större att hitta en grönsak om man faktiskt bodde på ön, och på morgonen kunde man gå rakt ut bland alla de rariteter som skulle trängas i buskarna...

Men det närmaste jag kom en grönsak på Ursholmen i oktober 2007 var de näpna kungsfåglar som helt orädda födosökte på marken runt de före detta fyrvaktarbostäderna. Flera gånger fick de mig att tro att det var en taiga- eller kungsfågelsångare som diskret flög undan. Snacka om att vara fixerad. Det var fantastiska dagar i havsbandet, med spektakulära solnedgångar, underbara gryningar i milda pastellfärger, välgörande tystnad och ett övermått av frisk havsluft. Och båtturerna gav bl a brednäbbad simsnäppa och flera lunnar. Men på grönsaksfronten intet nytt. Dags att lägga ned jakten. Kul har det varit, men resultatet har ju varit rätt magert om man ser till arbetsinsatsen. Slutsatsen är väl att, tja, man får ta det som bjuds i fågelmarkerna. Men det visste ni säkert redan.

Kungsfågelsångarfoton: Christer Fält, Rörö 31 oktober 2004.

Bo lugnt och skönt i våra stugor och lägenheter
mitt i Ramsvikslandets naturreservat.

Öppet året om

Helena & Martin Bohlin

Ramsviks Övergård

Hunnebostrand

0523-581 84

070-494 38 26

martin.bohlin@telia.com

www.ramsviksovergard.se

Styrelsen i Bohusläns Ornitologiska Förening

(listan gäller fram till årsmötet 2008)

Ordförande	Peter Backman proregulus@telia.com Tel mobil 0704-41 76 45
Sekreterare	Sussie Carlström sussie@alltidreklam.se Tel 0522-184 01, mobil 0736-90 41 60
Kassör	Kenneth Johansson kennethgjohansson@telia.com Tel 0522-375 24, mobil 0702-31 65 91
Ledamöter	Anna Johansson anna.n.johansson@carema.se Tel 0528-701 56, mobil 0701-71 54 26 Stefan Avenfors stefan.avenfors@telia.com Tel 0304-413 89, mobil 0706-85 15 86
Suppleanter	Maria Johannessen amalia@telia.com Tel 0304-67 87 87, mobil 0708-68 44 45 Magnus Bladh magnus_bladh@hotmail.com Tel 0522-209 68, mobil 0730-47 29 52

Kommunombud

Kungälv	Gunnar Wikman	Tel 0303-22 00 62
Lysekil	Mats Tunsvik	Tel 0523-403 44
Munkedal	Staffan Nordgren	Tel 0524-221 61
Orust	Stefan Avenfors	Tel 0304-413 89
Sotenäs	Jan Artursson	Tel 0523-301 31
Stenungsund	Lennart Hermansson	Tel 0303-77 32 50
Strömstad	Kent Wilhelmsson	Tel 0526-127 55
Tanum	Göran Strömberg	Tel 0525-292 95
Tjörn	Nils-Erik Nilsson	Tel 0304-67 75 76
Uddevalla	Ronny Charlesson	Tel 0522-233 61

Rapportmottagare

Lars Viktorsson	Stenbackevägen 5, 451 34 Uddevalla E-post: lars.v@spray.se Tel 0522-860 37
-----------------	---

Bilden på föregående sida

*Ringtrast på Ramsvikslandet 24 april 2007.
Foto: Elvor Ohlin.*

Bohusläns Ornitologiska Förening 2007